

Sexuálne zneužívanie detí on-line

Anotácia: Život v modernej spoločnosti prináša konfrontácie s mnohými bezpečnostnými hrozbami. Moderné informačné a komunikačné technológie okrem nespochybniteľných výhod prinášajú aj nové možnosti ich zneužitia na páchanie trestnej činnosti. Hrozby pre občanov sú čoraz rozmanitejšie, zvyšovaním jazykových zručností obetí získavajú aj cezhraničný charakter a nevyhýbajú sa ani detským obetiam. Sexuálne vykorisťovanie a sexuálne zneužívanie detí nadobúda svojím zničujúcim vplyvom na zdravie a vývoj detských obetí natoľko znepokojujúce rozmery, že je nevyhnutné tento stav ohrozenia detí riešiť koordinovaným preventívnym pôsobením a účinnou trestno-právnou politikou.

Kľúčové slová: sexuálne zneužívanie detí, sexuálne vykorisťovanie detí, počítačová sieť, prevencia.

Dohovor o počítačovej kriminalite

Globalizácia počítačových sietí, ktorá priniesla zásadné zmeny, automaticky prináša aj nárast ich zneužívania – podobne ako v prípade výpočtovej techniky a elektronických informácií – na páchanie trestnej činnosti. Vzhľadom na to, že digitálne stopy súvisiace s týmito trestnými činmi sú uložené v rôznych krajinách a môžu sa prenášať prostredníctvom počítačových sietí na veľké vzdialenosti, vyplynula potreba prioritného uskutočňovania spoločnej nadnárodnej trestno-právnej politiky, ktorá by chránila spoločnosť pred počítačovou kriminalitou bez rozlišovania štátnych hraníc. *Na podporu spolupráce s ostatnými štátmi bol v novembri 2001 v Budapešti otvorený na podpis Dohovor o počítačovej kriminalite (označovaný tiež ako Budapeštiansky dohovor), ktorý bol prezidentom Slovenskej republiky s výhradami¹ ratifikovaný 12. decembra 2007 a nadobudol platnosť 1. mája 2008² (vyhlásený v Zbierke zákonov pod č. 137/2008 Z. z.).*

Po zdĺhavej ceste signatárskych krajín k nájdeniu konsenzu vo veci spoločnej terminológie boli okrem ostatných novo definovaných trestných činov súvisiacich priamo s počítačovou kriminalitou v hlave 3 oddielu 1 trestné právo hmotné Dohovoru o počítačovej kriminalite zaradených medzi počítačové trestné činy, v časti „Trestné činy týkajúce sa obsahu, do článku 9 zaradené aj trestné činy týkajúce sa detskej pornografie. Dohovor detskú pornografiu definuje ako realistické zobrazenia maloletej osoby zúčastnenej na zjavnom sexuálnom konaní s vyobrazením osôb mladších ako 18 rokov (hoci sa aj len zdá mladšia ako 18 rokov a zúčastňuje sa na zjavnom sexuálnom konaní). Dohovor zaviazal krajiny k prijatiu potrebných legislatívnych a iných opatrení, aby konania uvedené ako:

- a. výroba detskej pornografie na účely jej distribúcie počítačovým systémom,
- b. ponuka alebo sprístupnenie detskej pornografie počítačovým systémom,
- c. distribúcia alebo prenos detskej pornografie počítačovým systémom,
- d. zaobstaranie detskej pornografie počítačovým systémom pre seba alebo pre iného,
- e. držba detskej pornografie v počítačovom systéme alebo na pamäťovom nosiči počítačových údajov,

ak boli spáchané úmyselne a bez oprávnenia, boli trestným činom podľa jej vnútroštátneho právneho poriadkov.

¹ Slovenská republika si v súlade s článkom 42 a článkom 29 ods. 4 dohovoru vyhradzuje právo odmietnuť vykonanie žiadosti o uchovanie údajov v prípadoch, v ktorých má dôvody domnievať sa, že v čase sprístupnenia nemožno splniť podmienku obojstrannej trestnosti.

² Dohovor o počítačovej kriminalite.

Článok 9 tak obsahuje trestné činy, pri ktorých môže byť dieťa sexuálne zneužívané alebo sexuálne vykorisťované aj bez priameho kontaktu s páchatelom.

Oblúbenosti a zvýšenému používaniu informačných a komunikačných technológií (IKT) medzi deťmi pomáha nielen dostupnosť komunikácie 24 hodín denne, ale aj možnosť vytvárať si komunity priateľstiev, ktorú rodičia obvykle nekontrolujú, pretože sa uspokojia s prítomnosťou dieťaťa v domácom prostredí. Nezávislosť dieťaťa od rodičov v on-line prostredí je pre páchatelov príležitosť na vyhľadávanie svojich obetí, preto sexuálne vykorisťovanie a sexuálne zneužívanie detí nadobudlo znepokojujúce rozmery na vnútroštátnej aj medzinárodnej úrovni.

Nemalou mierou tomuto negatívnemu trendu pomáha – aj v iných súvislostiach skloňovaný – nedostatok času, ktorý venujú rodičia výchove detí. Úplne kritická je pri výchove úroveň mediálnej výchovy dieťaťa, kde sú nevyhnutné aj isté špecifické technické zručnosti autority, ktorá realizuje vzdelávanie. Pokiaľ v tejto súvislosti rodič nestíha sledovať vývoj technológií, nestane sa pre dieťa akceptovanou autoritou. Mediálnu výchovu je potrebné vnímať ako celok vytváraný rodičmi, školou aj spoločnosťou, kde je potrebné uvedomenie, že každý je v prvom rade sám zodpovedný za svoje správanie.

Pretože účinné predchádzanie spoločensky neprípustnému sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí a boj proti nim vyžaduje intenzívnu medzinárodnú spoluprácu, 25. októbra 2007 bol v Lanzarote prijatý problematiku rozširujúci a upresňujúci Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním (vyhlásený v Zbierke zákonov pod č. 164/2016 Z. z.).

Národná rada Slovenskej republiky vyslovila súhlas s dohovorom uznesením č. 1981 z 29. septembra 2015 a rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi. Dohovor nadobudol platnosť 1. júla 2010 v súlade s čl. 45 ods. 3 a pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1. júla 2016 v súlade s článkom 46 ods. 2.

Prijatiu dohovorov predchádzala právna analýza súladu dohovoru s naším vnútroštátnym právnym poriadkom. Na základe výsledkov analýz bola prijatá s účinnosťou od 1. augusta 2013 novela Trestného zákona, ktorou bola zavedená definícia pojmu "*detská prostitúcia*" a pojmu "*detské pornografické predstavenie*". Zavedená bola aj nová skutková podstata trestného činu "*prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení*".

Účelom tohto dohovoru je prioritne predchádzať sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí a bojovať proti nemu, chrániť práva detských obetí sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania; ako aj podporovať vnútroštátnu a medzinárodnú spoluprácu proti sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí.

Medzinárodná vedecká konferencia a odborný seminár na tému Sexuálne zneužívanie detí on-line v Bratislave

Prijatie dohovoru zaväzuje. Podľa článku 5 sa Slovenská republika rozhodla podporovať informovanosť o ochrane a právach detí medzi osobami, ktoré majú pravidelný kontakt s deťmi, v oblasti presadzovania práva a mali by mať primerané vedomosti o sexuálnom vykorisťovaní a sexuálnom zneužívaní detí, o prostriedkoch ich odhaľovania.

V tejto súvislosti sa v aule na Akadémii PZ v Bratislave 10. 5. 2016 konala medzinárodná vedecká konferencia s názvom *Sexuálne zneužívanie detí on-line*. Na konferencii sa zúčastnilo viac ako 70 policajtov zaradených na odboroch špecializovaných na boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí on-line a detskej pornografii a policajtov zaradených na odboroch prevencie zo siedmich európskych štátov. Na konferenciu následne nadviazal odborný seminár Stredoeurópskej policajnej akadémie (MEPA) s rovnakou problematikou v termíne 11. – 13. 5. 2016. Na organizovaní oboch podujatí sa okrem Katedry informatiky

a manažmentu Akadémie Policajného zboru v Bratislave a zahraničného oddelenia akadémie podieľali MEPA a oddelenie komunikácie a prevencie kancelárie prezidenta Policajného zboru. Usporiadaniu konferencie na Slovensku predchádzalo osobné pozvanie odborníkov špecializovaných na boj proti sexuálnemu zneužívaniu detí on-line z ostatných európskych krajín pracovníkmi odboru počítačovej kriminality ÚKP Prezídia Policajného zboru (ďalej len „odbor“) plniaceho záväzky v uvedenej oblasti vyplývajúce z medzinárodných zmlúv v programe EUROPOL EMPACT priority počítačová kriminalita – Sexuálne vykorisťovanie detí on-line nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Odbor prispel v rámci seminára aj odborným programom, ktorého cieľom bolo zvýšiť vzdelanostnú a profesionálnu úroveň zúčastnených špecialistov a zabezpečiť výmenu skúseností medzi zúčastnenými krajinami.

V programe podujatia odzneli nasledujúce okruhy problematiky:

- skúsenosti z boja proti sexuálnemu zneužívaniu detí on-line,
- zefektívnenie boja proti prechovávaniu, rozširovaniu a výrobe detskej pornografie,
- pátranie po obetiach sexuálneho zneužívania detí
- prekonávanie problémov pri odhaľovaní a vyšetrowaní sexuálneho zneužívania detí on-line,
- prevencia ako efektívny nástroj eliminácie následkov sexuálneho zneužívania detí on-line.

Počas seminára prebiehala intenzívna výmena skúseností, praktických aj teoretických poznatkov medzi účastníkmi, ktorí pozitívne hodnotili najmä vyhľadávanie v otvorených zdrojoch.

Konferencia organizovaná na predmetnú tému bola na Slovensku po prvýkrát. Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním vyžaduje, aby deťom do vzdelávania boli na prvom a druhom stupni zaradené a poskytnuté informácie o rizikách sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania, ako

aj o prostriedkoch na ich ochranu prispôsobené ich vývinovému štádiu. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať rizikovým situáciám, predovšetkým tým, ktoré zahŕňajú použitie nových informačných a komunikačných technológií.

Na zmenu negatívneho vývoja v oblasti sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania detí zneužitím moderných informačných a komunikačných technológií bude potrebné na celoštátnej aj miestnej úrovni intenzívne sa podieľať na prevencii, ochrane a boji proti sexuálnemu vykorisťovaniu a sexuálnemu zneužívaniu detí, ako aj v oblasti presadzovania práva v tejto oblasti. Odhaľovanie, objasňovanie a vyšetrovanie týchto prípadov, pri ktorých sú používané nové informačné a komunikačné technológie, si vyžaduje špecialistov, cielene preškolených na tento účel a oboznámených s aktuálnym vývojom. Rozvoj informačných technológií je taký dynamický, že vnútroštátna aj medzinárodná legislatíva nedokáže dostatočne rýchlo reagovať na nové trendy vo vývoji nových foriem kriminality, čo prináša rad aplikačných problémov nielen na trestno-právnom úseku, ale aj na úseku prevencie.

V časovej chronológii činnosti Európskej komisie v súvislosti s počítačovou kriminalitou je najaktuálnejším nový európsky program v oblasti bezpečnosti, v ktorom vytýčila stratégiu Európskej únie na riešenie bezpečnostných hrozieb v EÚ na obdobie rokov 2015 – 2020. V stratégii predstavuje počítačová kriminalita jednu z troch hlavných priorít, ku ktorým zaradila terorizmus a organizovanú trestnú činnosť. Program v súvislosti s počítačovou kriminalitou obsahuje návrh na posilnenie kapacity orgánov presadzovania práva a na odstraňovanie prekážok pri vyšetrovaní trestných činov v oblasti počítačovej kriminality. Stratégia vyjadruje potrebu vytvoriť účinnejšie spôsoby, ako prekonať prekážky pri trestných vyšetrovaniach on-line, najmä pokiaľ ide o pravidlá prístupu k dôkazom a informáciám na internete. Zároveň sa do popredia záujmu podľa programu Európy v najbližšom období dostane vykonávanie existujúcich právnych predpisov o útokoch na informačné systémy³ a o boji proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí, hlavne pokiaľ ide o prístup k dôkazom.

Problematika kybernetickej bezpečnosti sa odzrkadľuje aj v bezpečnostných prioritách Slovenskej republiky (SR) v najbližšom období, obsiahnutých v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na roky 2016 – 2020. V školskej politike má vláda SR podľa Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016 – 2020 záujem podporiť rozvíjanie digitálnych zručností detí, žiakov aj pedagogických zamestnancov. S rozvojom ich digitálnych zručností je nevyhnutné bezprostredne budovať ich návyky v oblasti kybernetickej bezpečnosti a zvyšovať ich právne vedomie v oblasti prevencie počítačovej kriminality.

Legislatíva Slovenskej republiky aktívne reaguje na vyvíjajúce sa nové formy kriminality zneužívajúce IKT častejšími novelami Trestného zákona v častiach špecializovaných na oblasti počítačovej kriminality a súvisiacej kriminality. Ako príklad môžeme uviesť zmeny vo vzťahu ku kontaktovaniu detských obetí páchatelmi prostredníctvom IKT, kde nastala v posledných rokoch zmena v § 201a zákona č. 300/2005 Zb. Trestný zákon⁴. Podobne za nebezpečné prenasledovanie sa podľa § 360a považuje aj kontaktovanie osoby prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby písomne alebo inak on-line proti jeho vôli. Verbálna agresivita, ohrozovanie, kyberšikanovanie, vydieranie či zneužívanie v prostredí tak už môže byť trestné aj v prípadoch, keď k osobnému stretnutiu vôbec neprišlo.

³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy.

⁴ „Kto prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby navrhne dieťaťu mladšiemu ako pätnásť rokov osobné stretnutie v úmysle spáchať na ňom trestný čin sexuálneho zneužívania alebo trestný čin výroby detskej pornografie, pričom sám nie je dieťaťom, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“

Záver

Vývoj nových foriem kriminality si okrem legislatívnych zmien vyžaduje aj úpravu preventívneho pôsobenia. Dôvody na preventívne budovanie bezpečnostného povedomia používateľov IKT umocňujú špecifické odlišnosti digitálneho sveta, ktoré sú vo viacerých prípadoch na páchanie trestnej činnosti priaznivejšie ako klasické prostredie. Preventívne vzdelávanie, ku ktorému sme sa zaviazali prijatím Dohovoru Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, predstavuje efektívnejší spôsob zamedzenia páchania trestných činov, resp. zníženia miery trestnej činnosti páchanej na deťoch, ako umožňuje represia aplikovaná sekundárne až po nájdení obetí. Zintenzívnenie priameho kontaktu preventistov polície s deťmi okrem umocnenia pozitívneho vnímania polície verejnosťou umožňuje aktívne monitorovať stav ohrozenia detí, ako aj naučiť deti vhodne reagovať v prípade pokusov o sexuálne vykorisťovanie alebo sexuálne zneužitie. V zahraničí (napríklad Fínsko či Anglicko) používa tieto overené a osvedčené techniky úspešne už niekoľko rokov.

Literatúra

- BACIGÁL, I., HAJDÚKOVÁ, T. Prekonávanie problémov pri preverovaní a vyšetrovaní sexuálneho zneužívania detí on-line. In *Právo Bezpečnosť Informace – zvláštne vydanie z medzinárodnej konferencie Jihlava*. Praha: Policejní akademie ČR, 2014. ISSN 2336-3657.
- GREGUSSOVÁ, M., DROBNÝ, M. Kyberšikanovanie.sk zatočme s ním spoločne, eSlovensko o. z., 2015. ISBN 978-80-89774-00-5.
- HAJDÚKOVÁ, T., BACIGÁL, I. Hrozby kybernetického priestoru pre deti v období dospievania. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 3/2014. s. 5 – 19. ISSN 1335-1370.
- PORADA, V., POŽÁR, J. Některé aspekty policejní informace. In *Bezpečnostní teorie a praxe*, zvl. č. –1. díl. Praha: PA ČR Praha, 2001. s. 63 – 77. ISSN 1801-8211.
- SAKAŘ, Petr. Sexuální reviktimizace. In *Česká a slovenská psychiatrie*. ročník 103, č. 7. Brno: ČSL JEP, 2007. s. 346 – 352. ISSN 1212-0383.
- Stratégia únie na riešenie bezpečnostných hrozieb v EÚ na obdobie rokov 2016 – 2020.
- Dohovor o počítačovej kriminalite, predpis č. 137/2008. Dohovor nadobudol platnosť a účinnosť pre Slovenskú republiku 1. mája 2008.
- Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním, predpis č. 164/2016 Z. z. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1. júla 2016.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Key word: child sexual abuse, sexual exploitation of children, computer network, prevention

Summary

The life in modern society brings many possibilities to experience security threats. Modern information and communication technologies offer, without doubt, a lot of advantages, but at the same time, they can be misused for committing crimes. The dangers which society has to face are more and more typical of a great deal of variety, transnational crimes are more common, and it is nothing unusual to meet an underage victim. The cases of sexual exploitation and abuse of children have a devastating influence on the child victims' mental health and healthy development and have reached such disturbing proportions that it is

necessary to solve the problem by means of coordinated preventive actions and effective law enforcement.

Mgr. Ivan Bacigál
odbor počítačovej kriminality
Úrad kriminálnej polície Prezídia PZ
e-mail: ivan.bacigal@minv.sk

RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: tatiana.hajdukova@minv.sk

Mgr. Mária Ježová
Odbor počítačovej kriminality
Úrad kriminálnej polície Prezídia PZ
e-mail: maria.jezova@minv.sk

Recenzent: Mgr. Lenka Dembická, PhD.